

El Llibre d'obra del Castell de Bellver (1309-10)

JAUME SASTRE MOLL

Introducció

Les obres d'embelliment de l'alcàsser de l'Almudaina per convertir-lo en Palau Reial, la construcció de les capelles de la Trinitat i Reial a la Seu, i l'edificació del castell de Bellver, als afores de la Ciutat, foren els tres grans projectes constructius assolits per la Monarquia Mallorquina als voltants de 1300-1305, tota vegada que havia recuperat el regne pel Tractat d'Anagni, obres que després es convertiren en els signes emblemàtics i representatius del regne insular.

La decisió d'emprendre aquestes tres iniciatives arquitectòniques al mateix temps, que suposaren quantioses despeses, no s'hagueren pogut finançar sense una sanejada economia, uns ingressos substancials i disposar d'un grup de persones adients.

De fet, els reis de Mallorca, a través dels seus Procuradors (tresorers reials) obtenien anualment de les Rendes del Regne entre 20.000 i 25.000 lliures, quantitats que els permetia invertir anualment entre 150.000 i 200.000 sous en obres i adquisicions de propietats immobiliàries. Al mateix temps, sembla que a Mallorca ja existia una mà d'obra qualificada capaç d'oferir el suport tècnic necessari per poder dur a terme els tres projectes. I tampoc mancava mà d'obra, tant lliure com esclava, per assolir-les.

El castell de Bellver, de pur estil gòtic, planta circular amb un pati al centre, esvelta i exempta torre de l'homenatge, unida al conjunt per un elegant arc apuntat, s'asseu sobre un gran talús que l'aïlla completament. El seu contorn està reforçat per altres tres torres adossades a la muralla exterior i quatre talaies semicirculars sostingudes per contraforts cilíndrics rematats per un cos troncocònic, elements que rompen l'austera estructura de la fortalesa.

El seu interior romp amb la sobrietat descrita a l'exterior. El seu pati circular queda emmarcat per dos pòrtics, un format per robusts pilars que sostenen arcs de mig punt, l'altre superior està format per esveltes i elegants columnes que, sustentades sobre les bases, són rematades per capitells dels que surten arcs apuntats que en creuar-se formen una simplificada i harmoniosa traceria.

Ambdós pòrtics, mitjançant un ample passadís, donen accés a la majoria de les estances, les quals s'il·luminen per l'altre costat amb finestres geminades, molt semblants

a les que figuren al palau de l'Almudaina i al palau dels Reis a Perpinyà, semblances que, sense fonament, han permès atribuir l'obra al mateix mestre-arquitecte projectista.

Encara avui, una cisterna al mig del pati recorda la sinya projectada en el seu primer moment, on una bèstia era l'encarregada d'airejar l'aigua recollida per les canals pluvials dels terrats.

L'esvelta torre de l'homenatge, comunicada amb el conjunt per un arc sobre el qual circula un estret passadís, queda dividida per uns trams, alguns dels quals han permès compondre anècdotes i situacions que pareixen de llegenda.

Compres reials al voltant de Bellver

Abans d'iniciar-se les obres, pareix que el rei Jaume II va manar fer tot una sèrie d'expropiacions i compres de terrenys per gaudir de tota la propietat de la muntanya, ja que la seva pretensió no era tan sols ser propietari del castell, sinó també del terreny circumdant, al que convertiria en devesa.

Algunes d'aquestes compres foren fetes abans d'iniciar-se l'obra el 1301; a Ferrer des Colomers els procuradors li compraren una garriga, planta de vinya, al camí de Portopí; a Geraldo de Cassiana una parcel·la de terra que confrontava amb el camí de Portopí. L'any 1310 compraren una jovada de terra a Pere Alboxeno, al Puig de Portopí; i finalment, el 1316 compraren el dret senyorial sobre on era edificat el Castell de Bellver, a Arnau Segarra¹.

El finançament de les obres

Des de 1306 a 1309 els administradors de les Rendes Reials del regne de Mallorca foren Gregori Sallembe i G. Sa Coma. Com a responsables de l'Hisenda reial feien front a totes les despeses que generaven les obres de construcció iniciades. Però és evident que no podien assumir tots els problemes que es derivaven d'aquelles, de manera que disposaren de persones de confiança com intermediaris administratius, els quals assolien determinades funcions burocràtiques.

Un Llibre esborrany de comptes de 1307-8 conté una breu nota que diu així "*Item lo dit dia (dimecres) XI de deembre a frare P. des Coyl per la obra de Belveer C lliures*"². Aquesta simple nota certifica que els procuradors reials (*Guillem Sa Coma* i *Gregori Sayllembe*) donaven al frare certes quantitats de diners per pagar la mà d'obra, i que Pere des Coll actuava com administrador en l'obra del castell.

¹ ARM, RP 2.035 22v-23; 46; i 54v-55. Doc. publ. E. de K. AGUILÓ: "Noticia de algunas mezquitas árabes en tiempos posteriores a la conquista", Palma, *BSAL*, IV. Palma, 1881-1882, 71-72.

Juan VICH Y SALOM; Juan MUNTANER Y BUJOSA: *Documenta Regni Maioricarum (Miscelánea)*, Palma, 1945, 77, doc. 55.

J. SASTRE MOLL: "El castillo de Bellver bajo la dinastía de los reyes de Mallorca (1300-1343)", *Estudis Baleàrics*, 36, Palma, 1990, 51-62.

² ARM, RP 3.381 20

Tant a l'Almudaina com a Bellver, des del mes d'abril de 1309 fins el mes d'agost part de les obres encara foren administrades per *Pere des Coyl*. Després, a partir de l'1 de setembre d'aquell any, altres dos tesorers (*Michel Rotlan* i *Pere Figuer*) assumiren l'administració de totes elles i acomiadaren a *Pere des Coyl*, personatge que alguns han confós amb el mestre *Ponç des Coyl*.

Feta aquesta substitució, els mateixos procuradors reials s'encarregaren de pagar els mestres, proveir-los del material i curar i vestir als captius del rei, tasques que abans era exercides pel frare.

Desconeixem les despeses que es pagaren durant els primers anys. Durant l'any 1309-10, i segons el llibre d'obres, s'invertiren 2.349 lliures en l'obra del castell, mentre que durant l'any 1311-12 la despesa fou de 803 lliures³, repartida en 341 lliures pagades als mestres, 236 lliures pagades a la mà d'obra i 225 lliures en la compra de material.

Aquestes quantitats, importants pels aquells moments, venen a dir que les obres es perllongaren durant uns quants anys més.

Acabada l'estructura de pedra del castell vers el 1312-13, els treballs d'acondicionament es perllongaren fins el 1315-16; i no fou fins el 1329 quan la Procuració decidir iniciar les excavacions dels valls que circumdarien tot el seu conjunt⁴. Les obres foren encomanades a un tal Jaume Pons, però per motius que desconeixem (segurament en no ésser acceptat el pressupost presentat pel mestre), l'excavació va ser encomanada a Llorenç de Santa Creu, en aquells moments mestre major de les obres reials, i a *Pere Tayada*.

Juntament amb el contracte subscrit pels mestres, n'hi ha un altre, rubricat per Antoni Ganyana, d'ofici calciner, que es comprometia a abastar l'obra de la calç necessària als mestres si se li permetia construir un forn de calç prop del castell. Les obres dels valls acabaren cap al 1331.

La seva funció

La finalitat defensiva d'un castell és manifesta, i més quan aquest, des del primer moment, mantingué una petita guarnició dirigida per un castellà donzell, que fou reforçada amb una altra més nombrosa, comandada per un castellà cavaller durant alguns mesos de l'any 1324-5, per la mort del rei Sanxo I.

Però, era aquesta la seva finalitat? Marcel Durliat creu que el castell era més un palau residència que una fortificació de defensa.

Quan es decidí construir els valls, els moments més difícils i d'inseguretat política enfront la Corona d'Aragó (1318-1321) havien passat. Sanxo I havia ajudat a Jaume II

³ ARM, RP 3.035 51.

⁴ Document publicat en part per Marcel DURLIAT: *L'Art en el regne de Mallorca*, Palma, 1964, 199, nota 275.

Jaume SASTRE MOLL: "El castillo de Bellver ...", 61 apèndix.

d'Aragó en la conquesta de Cerdenya (duïta a terme pel príncep Alfons) amb un contingent naval nombrós i havia fet una inversió de 25.000 lliures a la causa (Corts de Gerona de 1321); el 1325 Felip de Mallorca havia concertat el matrimoni entre el príncep Jaume (futur Jaume III) amb Constança d'Aragó i havia renunciat al cobrament de les esmentades inversions a canvi de què el príncep Jaume fos reconegut com hereu del regne. Amb l'aliança d'Aragó, el regne de Mallorca no patia moments d'inseguretat.

Amb l'ocupació militar de l'illa de Mallorca per Pere IV, començà pel castell una etapa neguitosa. Bellver es convertia amb un dels darrers baluards defensius dels partidaris del rei Jaume III, i després de la batalla de Lluçmajor en presó per a la princesa Violant de Vilaragut i els seus fillastres, els prínceps Jaume i Isabel (nebots de Pere IV). Però Bellver, durant tota l'època medieval, no va ser un baluard defensiu, encara que en els seus inventaris es detallin un cert nombre d'armes. Tota la defensa del regne es concentrava a Ciutat, a les murades del moll i al port de Portopí (on s'instal·laren els primers trabucs i bombardes). De fet, quan Joan I el caçador va arribar a Mallorca fugint de la pesta declarada a Barcelona, es refugià a Bellver (palau) i no va voler entrar a Ciutat.

Es podria dir, doncs, que el castell de Bellver es va construir en uns moments en què el sistema defensiu dels territoris sofrien un gran canvi, i que una vegada acabada la fortalesa aquella va restar inútil. A partir del primer quart del segle XIV la defensa es concentrava a les murades bastides d'una primerenca artilleria o mitjançant la força d'un nombrós estol a la mar. La resistència en els espais interiors, a dalt un puig, era un costum antic i un sistema defensiu ja obsolet, i més quan a les illes s'havia iniciat tot un projecte defensiu costaner que procurava encerclar els habitants i els béns de certes poblacions amb sòlides murades (Alcúdia, Capdepera, Ciutadella, Maó).

El Llibre d'obra

La importància del document que serveix de base d'aquest treball és doble. El *Llibre de Beilveer del ayn de M CCC IX* és un dels primers llibres d'obra conservats en el Regne de Mallorca, el qual, junt amb els altres tres llibres d'obra del palau reial de l'Almudaina (1309-1314) i el llibre d'obra del palau de Sineu (1309), són el punt d'arrancada per conèixer les primeres pautes del sistema constructiu a l'illa de Mallorca.

Però apart d'aquesta qüestió, en el contingut de les seves pàgines es detallen, per primera vegada, els primers mestres de prestigi mallorquins i els seus oficials que intervingueren durant més de quaranta anys en els principals projectes sumptuaris planificats pels monarques privatis, treballant d'una forma intermitent a la Seu, Palau Reial, Bellver, Palau de Sineu, Manacor i Valldemossa, als castells forans i a altres construccions illenques. És, per dir-ho d'una manera més simple, el primer rastre dels oficis de la construcció a Mallorca, els llocs on es formaren els primers artistes insulars, i les primeres notes dels aprenents que, de les seves ensenyances, transmetran els seus coneixements als posteriors artistes del segle XIV.

Fou doncs, el primer cop on molts i diferents professionals pogueren intercanviar-se ensenyances, mètodes i tècniques, s'introduïren nous aparells i eines des del Rosselló i Perpinyà que facilitaren el treball a les diferents professions. Amb tot això, no pretenem dir

que l'obra del castell de Bellver fos un revulsiu imminent, però si el moment en què era construït i que representa un punt d'inflexió que separa dues èpoques; la primera caracteritzada per ser una etapa un tan estancada i amb poques iniciatives, que contrasta amb una segona (iniciada als voltants de l'any 1300) en la qual es detecten unes intervencions constructives de gran magnitud, assolides per la monarquia mallorquina.

Les característiques formals i de contingut del Llibre són aquestes:

Cobertes	pergamí
Títol en la coberta	<i>Libre de Beilveer del any M CCC IX.</i>
Altres anotacions	<i>primerament a II pergamins I s. VIII d. Item al jueu quels féu ab la messió II s. II d. (interior de la coberta posterior)</i>
Dimensions	460 X 165
N. de quaderns	un
N. de folis	76 folis sense numeració original
Procedència del paper	no precissat ⁵
Numeració	moderna (a llapis)
Contingut	Dividit en tres grans seccions: Salari dels mestres, salari pagat a la mà d'obra i despeses del material
Datació	abril de 1309 – març de 1310
Localització	Arxiu del Regne de Mallorca: Reial Patrimoni, Reg. 1192
Estat de conservació	Molt bo

Segons la informació que ens dóna el document, a principis del mes d'abril, un jueu pergaminer va confeccionar dos llibres a on es va escriure l'obra del castell, mentre que a principis d'octubre li pagaren per fer-ne un altre. La confecció dels tres llibres d'obra en el mateix any coincideix amb el canvi que també es registra en l'administració de les mateixes obres. Des de 1307 a finals del mes d'agost de 1309, les obres eren administrades pel frare Pere Descoyl, el qual actuava en funció dels Procuradors Reials, dels quals rebia periòdicament certes quantitats⁶ i tenia com ajudants a Bernat Elies, escrivà de l'obra (amb un salari de 25 sous el mes = 10 diners/dia)⁷ i a Pere de Gualbes, que copiava en net els comptes (amb un salari de 5 sous el mes = 2 diners/dia). A partir del mes de setembre, el rei acomiadà al frare de les seves funcions, encarregant l'administració i gestió de totes les obres i rendes a Michel Rotlan i Pere Figuera, els quals mantingueren els escrivans de Bellver en els seus respectius llocs.

Aquest canvi administratiu degué motivar la confecció d'un tercer llibre (d'esborrany), iniciat pels nous Procuradors, per seguir anotant diàriament les seves

⁵ ARM, , RP 1.192 (1309). *Dimecres a II dies d'abril pagam que costaren II llibres de fer a ops de escriure la messió de la obra de Beilveer VIII s. VIII d., 64 (14 d'octubre) Item pagam que costaren I libre de fer a ops de escriure la messió de la obra del casteyl de Beilveer III s. , 70.*

⁶ ARM, RP 1.192 2; (1309) *Aquestes són les receptes que frare P. des Coyl reebé d'en G. Sa Coma e d'en Gregor Saylembe per raó de la obra del casteyl de Beilveer així com d'assí a avayl se segueix:*

⁷ ARM, RP 1.192, 60v; (1309). *Item pagam an Bernat Elies, escrivà de la obra a X sous lo mes. Item an Pere de Gualbes que trasladave aquest libre e escrivia la messió de la obra ... a V sous lo mes...* ARM, RP 3.392 4v (1309). *Dijous II de uytubri: Item pagam an Bernat Elies per quitació del mes de setembre I lb. V s.;*

despeses, ja que el primer (llibre d'esborrany) degué romandre en poder del frare, amb la intenció de guardar un comprovant de la seva gestió; el segon llibre (llibre de net), que seria el que tractam, conté les darreres despeses fetes per frai Pere Descoyl i les posteriors anotades per M. Rotlan i Pere Figuera.

Una vegada acabat l'any administratiu, el llibre s'interromp de sobte per donar pas a la confecció d'altres llibres per l'any següent, i en els quals s'anotaren les despeses corresponents.

A l'actualitat, l'Arxiu del Regne de Mallorca guarda un llibre esborrany de 1309⁸, que conté les darreres despeses fetes aquell any per frare P. des Coll i les primeres anotades pels nous procuradors.

Els protagonistes de les obres: mestres, oficials, aprenents, dones i esclaus

Des de la nostra perspectiva som de l'opinió que, a principi del segle XIV, el treball que podia desenvolupar un petit grup professional era un bé escàs, i que la contratació d'alguns mestres, amb els seus aprenents, era molt puntual, i que una vegada acabada la feina comanada tots ells eren acomiadats en espera d'un altre contracte. Això explicaria el perquè en una obra de les característiques de Bellver hi treballassin tants mestres, alguns tan sols contractats durant 2 o 4 dies, mentre altres romanien tot l'any, sense cap mena d'interrupció. Cal considerar doncs, que aquests darrers devien formar part de la companyia del mestre major de l'obra.

Una vegada comptabilitzat els dies de feia d'uns i altres, relacionat en l'apartat "mestres de l'obra" el total fou de 10.171 jornals treballats, i aquesta la seva distribució segons la seva qualificació:

Mestres	3.993	jornals	40 %
Fadrins i aprenents	3.546	jornals	35 %
Musulmans esclaus	2.632	jornals	25 %

Altres treballadors no qualificats citats com a "mà d'obra" foren:

Cautius del <i>Senyor Rey</i>	1.488	jornals
Dones	4.079	jornals

Aquests percentatges venen a corroborar que a l'illa de Mallorca gran part del treball era realitzat per esclaus, els propietaris dels quals devien influir davant els encarregats de l'obra perquè aquells fossin contractats, i així poder cobrar setmanalment una part del seu rendiment, estipulat en la carta de talla a què estaven subjectes. Aquest és el cas de Guillem des Brull, que havia introduït a l'obra onze esclaus, dels quals 9 treballaven com a traginers, mentre els altres dos, un era gerrer i servia teules a l'obra, mentre l'altre era picapedrer.

⁸ La seva localització a l'Arxiu del Regne de Mallorca és ARM, RP 3.392.

També cal considerar que el treball dels mestres era escadusser i que n'hi havia pocs que disposassin d'una habilitat suficients per realitzar una tasca d'una certa dificultat tècnica.

Comparant les assignacions salarials diàries d'uns i altres, s'observa que els captius cobraven les mateixes assignacions que els mallorquins lliures que exercien el mateix ofici (bastaix, serrador, esperdenyer...) i que altres musulmans lliures, que actuaren com a mestres, cobraven les mateixes quantitats que aquells, sense haver-hi cap mena de distinció entre uns i altres. Així, Asmet Crinelini, que actuava juntament amb el seu company, treballaren 4 dies en el mes d'octubre, cobrant cadascun 24 diners per dia. És una prova més de la tolerància social i racial existent a Mallorca en la primera meitat del segle XIV, sense voler encobrir alguns escamots que de tan en tan afloraven.

Les assignacions cobrades diàriament, segons el grau de professionalitat d'uns i altres, sembla que era consolidada. Els mestres cobraven entre 22 i 24 diners el jornal; els oficials, com a professionals amb una certa formació, entre 14 i 18 diners; els captius i traguers lliures, entre 12 i 14 diners. Els aprenents 7 – 8 diners, encara que un nin recomanat pel mateix rei cobrava 4 diners. A baix l'escala salarial eren les dones que treballaren al castell, que cobraven 7 diners, encara que la seva tasca és molt difícil de definir.

Dintre d'aquesta rígida tabla salarial hi va haver les seves petites variacions. El mestre picapadrer i mestre major de l'obra Pere Salvat va rebre un salari de 28 diners, cobrant també 8 diners els dies de festa. El mestre Francesc Cavaller, encarregat de pintar les estances, cobrava 26 diners, de la mateixa manera que els altres mestres pintors Perpinyà Bonaventura i En R. pintor, del qual desconeixem el seu nom. Però el salari del mestre també es podia veu reduït quan aquell es comprometia a realitzar una tasca de baixa qualificació. És el cas del mestre P. Michel, que va cobrar 14 diners diaris durant els 52 jornals treballats durant els mesos d'octubre a febrer, per després cobrar 24 diners els altres 20 dies treballats durant el mes de març següent.

En total apareixen uns 50 mestres, entre picapedrers, pintors, fusters, guixers, ferrers, molts d'ells acompanyats dels seus oficials i aprenents.

Però durant la construcció del castell apareixen altres mestres que no intervingueren d'una manera directa en la seva construcció. Es tracta dels mestres que serviren els materials necessaris per prosequir l'obra de pedra, fusta, i ferreteria.

En tot el procés constructiu del castell de Bellver i a les obres realitzades al Palau de l'Almudaina hi hagué una relació molt directe. Els mestres que intervingueren a les dues obres són els mateixos, així com també els professionals que serviren els materials a l'una i l'altra. D'aquesta manera l'estudi conjunt d'ambdues intervencions complementen el coneixement de les possibilitats constructives de l'època, així com el seu desenvolupament i actuació.

La intervenció per separat d'uns i altres pot determinar el moment en què aquells reanudaren el treball i el moment en què aquest quedava interromput per la manca

d'informació directa. És una pretensió el fet d'intentar imaginar-se l'estat de les obres del castell entre 1309 i 1310, i poder intuir allò que s'havia construït i allò que encara mancava per acabar.

L'actuació dels mestres: mestres picapedrers

Els vertaders protagonistes d'una obra d'aquelles característiques foren l'arquitecte i els mestres picapedrers que intervingueren, així com també aquells que serviren les pedres, els carreus, les bases i les columnes que donaren forma al castell.

Marcel Durliat és de l'opinió que l'autor del projecte de la fortalesa - palau fou el mestre Pere Ponç Descoll, un arquitecte perpinyanès que actuà a les Balears fins el 1311, protagonista en moltes de les obres reials construïdes en aquells moments, i que aquell mateix any retornà al Rosselló⁹. El prestigi del professor i els seus coneixements sobre el tema feren que, durant molt temps, la seva opinió fos quasi inqüestionable. A l'actualitat, molts apunten com a mestre major, autor i planificador de Bellver a mestre Pere Salvat.

Però la documentació sobre Pere Salvat és més bé escassa. Durant la seva intervenció a Bellver fou el mestre amb una més alta assignació salarial (28 diners/dia) quan els altres mestres picapedrers rebien 22 i 24 diners diaris; a més, cobrava 8 diners els dies festius, tenia tres aprenents baix les seves ordes i segurament altres mestres i oficials que no poden determinar; i gaudia de tot el favor del rei, el qual li encomanà el fill d'en Jacme Pons, prova de què el seu prestigi era reconegut. Però a l'actualitat d'ell en tenim poques notícies. Està documentat en 1311, pagant alguns guardians a Bellver¹⁰, però després d'aquesta petita referència el seu rastre es perd i desapareix, sense intervenir en una altra obra reial.

Era una constant de l'època que el mestre major que intervenia en una obra de certa importància es convertia en el guardià de la mateixa, tota vegada acabada, com si els seus coneixements sobre aquella garantís la seva pronta reparació i conservació. Casos semblants els hem detectat al Palau de Sineu i al Palau del rei Sanxo de Valldemossa.

Altres mestres picapedrers nomenats a l'obra foren Pere Lobet (275 dies/ pagat a 22 diners), Bartomeu ses Esglésies (284 dies/ a 20 diners), Guillem Antoni (265 dies/ a 22 diners), Lorens des Puig (110 dies/ a 24 diners), i entre tots ells En Jacme Santa Creu, probablement familiar d'en Lorens i Francesc Santa Creu mestres picapedrers autors de l'església de Santa Creu (1323-24) i de la capella de la força de Capdepera. Però la documentació calla la majoria dels seus treballs.

A més de la seva intervenció directa en les obres del castell, els mestres, durant el mes de juny de 1309, actuaren a una cova pròxima de la fortalesa, avui convertida en pedrera, de la qual segurament extreïen material de reble, en ser la pedra d'aquell indret de baixa qualitat.

⁹ Marcel DURLIAT: "Le château de Bellver à Majorque", *Etudes Roussillonaises*, Perpignan, 1956, 197-212. L'autor, en aquest article, va publicar el capítol de *Pertreyt del Llibre d'obra de Bellver*.

¹⁰ Marcel DURLIAT: "Le château de Bellver à Majorque", nota 9

En aquest cas, els mestres i aprenents que intervingueren sols cobraren el jornal, ja que el material era de propietat del rei. Així doncs, l'administrador de l'obra sols va anotar el cost de l'oli cremat per il·luminar el treball del mestres¹¹.

La majoria dels carreus que serviren per a l'edificació de Bellver eran extreus de pedreres costaneres pròximes a Ciutat, situades a Portals o la Porrassa, des d'on eren transportats, amb barques, a la cala existent propera a la Torre d'en Carrós. Una vegada descarregats en el portixol construït per aquella ocasió, les pedres eren pujades al castell mitjançant la força de traginers i bastaixos, la majoria d'ells musulmans cautius.

Així doncs, en el treball de la pedra actuaren dos grups de picapedrers diferents, uns a les pedreres, servint els materials necessaris per l'obra, que cobraven segons les peces extreus i col·locades a peu d'obra; i un segon grup, pagat a sou, contractat per determinats treballs, per fer avançar l'obra. És curiós comprovar que els mateixos picapedrers que serviren els materials a Bellver eren els mateixos que proporcionaven els carreus a l'Almudaina, materials que eren descarregats en les immediacions de la Portella, d'on eren pujats al Palau.

Els mestres que serviren el material petri sembla que estaven associats en una companyia en la que treballaven conjuntament Guillem Careta, Guillem Pradell i Miquel Ros, segurament propietaris d'una pedrera, on treballaven ells, els seus aprenents i una nutrida mà d'obra esclava.

Del mes de maig de 1309 al mes de març de 1310 la companyia serví a Bellver 385 dotzenes de pedres de paviment, desembarcades a la Torre d'en Carrós i pagades a diversos preus.

12 dotzenes de pedres de paviment	pagades a 5 sous / dotzena
128 dotzenes de llosses de pedra marès	a 4 sous / dotzena
142 ½ dotz. de pedres de paviment	a 8 sous / dotzena
102 ½ dotz. de pedres	7 sous / dotzena

En aquell mateix període de temps, els tres mestres havien servit al Palau 333 dotzenes de carreus de diversa procedència:

264 dotzenes de pedres de marès	pagades a 6 sous / dotzena.
39 dotzenes de pedres de canals	a 12 sous / dotzena
15 dotzenes de pedra blanca	a 6 sous 6 diners / dotzena
12 dotzenes de pedra de paviment	a 6 sous / dotzena
2 dotzenes de pedra de la Porrassa	a 6 sous 6 diners / dotzena
1 dotzena de pedra de Santanyí	a 30 sous / dotzena.

Sembla doncs, que ens trobam davant una important companyia de picapedrers formada per uns grup de mestres, amb un alt grau de professionalitat i capacitat d'extracció, molt abans de la formació gremial de qualsevol ofici. A més, al darrera d'ells s'intueix una nombrosa mà d'obra esclava treballant per servir tot aquest material.

¹¹ (14 de juny) *Item pagam an Pere Salvat per oli a ops de cremar en la cova a ops de fer lum als mestres.*
 (21 de juny) *Item pagam a Bernat Bada... per oli que comprà a ops de Belveer a cremar en la cova on taylaren pera los maestres, ab una jerra que costà XVI diners.*

Juntament amb ells apareixen altres servidors de material petri, com en Pere des Puig, un altre picapedrer especialitzat, que serví 24 columnes amb els seus respectius capitells i bases, pagades a 14 sous la columna. També se li va pagar per la confecció de 50 canes de pedra, *entre archs e pilars d'escalers e mig pilars*, encarregades a preu fet (a 11 sous la cana). També cal destacar l'aportació de 22 ½ quartereres de trespol, pagat a 12 diners per quarterera, per un esclau batiat de nom Francesh, propietat d'en Guillem Desbruyt.

La condició servil de Francesc fa pensar que el propietari de la pedrera era el seu amo, mentre que ell era el receptor de preu del material entregat a l'obra.

Així doncs, són dos modalitats diferents assolides dintre l'ofici dels picapedrers, que es mantingueren durant molt temps: una a sou, altre a preu fet o a escarada.

Les ferramentes utilitzades pels picapedrers a l'obra són conegudes a través de les reparacions efectuades per l'esclau Alf d'en Portaví, ferrer de l'obra, el qual cada setmana esmolava i reparava l'instrumental dels mestres.

El fet de què no hi hagi cap compra d'eines pels encarregats de l'obra fa pensar que aquelles eren aportades pels mestres, i que la seva reparació corria a càrrec del contractant. Entre totes elles s'esmenten: destrals, escarpres, escodes, tallants, tascons, malls, perpals, pics, una massa, càvecs i garbells.

Els mestres guixers i els musulmans calers

La majoria de les estances nobles del castell devien estar referides amb una fina capa de guix a les parets, sobre les quals, encara avui, es detecta un rastre de pintura que decorava aquelles estances.

Aquell any, Llorenç Safont, vené a l'obra *III barcelles de guix que.n compram a ops dels pintors*, però el mestre guixer que va proporcionar la major part del guix va ser Bernat Bufill, que en dues ocasions va aportar un total de 264 ½ quartereres d'aquest material. D'altre part, el mestre Llorenç Bufill, entre el mes de novembre i febrer de l'any següent, treballà al castell 55 dies, cobrant un salari de 24 diners jornal, mesos en què també actuaven els pintors.

Mentre que la calç, element indispensable per elaborar el morter, fixar els carreus i amassar l'argamassa del paviment amb l'almangra, va ser proporcionat per tres musulmans, al parèixer de condició lliure.

Abrahim Mostiola	2.780 quartereres	a 6 diners la quarterera
Abrahim Sabba	1.490 quartereres	a 6 diners la quarterera
Asmet de la Riera	407 quartereres	a 6 diners la quarterera

El fet de què aquesta gran quantitat de calç fos utilitzada durant un any en la construcció del castell i que no hi ha cap despesa feta pel seu transport, fa pensar que en les proximitats de Bellver hi deguen construir-se un, dos o tres forns de calç, pels que s'aprofitarien les pedres i la llenya de les seves proximitats.

També cal considerar que una de les tasques realitzades per les dones que treballaren al castell podria ser el transport i la mescla del morter, així com l'elaboració de l'argamassa del paviment.

Els mestres fusters

La intervenció dels mestres fusters en l'estructura de l'edifici no fou molt important. Hem de creure que foren ells qui construïren l'empallissada que permetria pujar els carreus a l'obra, i on treballaven els picapedrers, però la documentació sols es refereix a ells quan ha d'anotar la compra de bigues i fustes per fer el bastiment o s'ha de procedir a la confecció del mobiliari.

Els materials de fusta utilitzats en la construcció eren principalment *necles de València o fusts de pin d'Eivissa*, mentre que en la confecció de portes i altre mobiliari s'emparen fustes més nobles, com *cayrats de roure i fusta de noguer*.

Així, les bigues per fer el bastiment i la *necla a ops de la cenia* que s'havia construït al mig del pati del castell eren de fusta de València i de pi d'Eivissa, mentre que la fusta per fer les portes i les finestres de les cambres principals eren de noguer, les quals eren decorades amb nombrosos claus estanyats, comparts al ferreter A. de València. També eren de roure les cel·les de les habitacions privades que compartimentaven les estances, així com també els armaris que servirien per guardar-hi tota mena d'estris.

De tots els fusters, els més nomenats són Berenguer Sa Muncada, Pere i Bernat Martí, Pere Valentí, Bernat de Gostemps, G. Antoni i altres, que començaven a treballar en el mobiliari del castell.

Mestres pintors

L'activitat dels mestres pintors al castell de Bellver es va centrar entre els mesos d'octubre de 1309 i març de 1310, amb la possibilitat de què la seva feina es perllongàs durant els mesos següents, ja que el mateix equip de pintors també estava ocupat en decorar el Palau de les Dones, a l'Almudaina de Ciutat.

És curiós comprovar que el nombre de pintors que intervingueren a Bellver és més nombrós que el que treballaren al Palau, i que aquells cobraren un salari superior a Bellver que el percebut a l'Almudaina. Això fa pensar que l'increment del seu salari (de dos diners) era pels desplaçaments motivats per haver d'assistir a una obra allunyada de Ciutat, i que altres obrers menys qualificats romandrien a l'interior de la construcció, pernoctant en aquella durant els dies en què eren contractats.

El mestres que intervingueren a Bellver foren: Francesch Cavaller, que esdevé el mestre major dels pintors, amb un salari de 26 diners (quan a l'Almudaina sols cobrava 24 diners); R. pintor, del qual no coneixem el seu nom ni la seva filiació, amb un salari de 26 diners i En Perpinyà (Bonaventura), autor de la decoració del Palau de Sineu i del Teix de Valldemossa, a les mateixes dades, també amb una assignació de 26 diners al dia.

Els altres integrants de la companyia eren oficials, depenents dels esmentats mestres, i aprenents. Així, la documentació anomena: P. Valentí pintor (22 diners), En Martí Mayol pintor (22 diners), dos fadrins d'en Francesch Cavaller (7 diners per hom), Antoni pintor (7 diners) i Abraham pintor (7 diners).

Dies treballats a Bellver i al Palau de Ciutat.

PINTORS	Salari Bellver /Palau	Oct.	Nov.	Desem	Gen.	Febr.	Març
Francesch Cavaller	26 d. / 24 d.	-- / 15	17 / 2	16 / 5	13 / 12	6 / 9	18 / 2
2 fadrins d'en F. Cavaller	7 d. / 6 d.	-- / 15	9 / 4	21 / --	26 / --	17 / --	20 / --
R. pintor	26 d. / 24 d.	-- / 11	9 / 10	21 / --	26 / --	16 / --	18 / --
En Perpinyà	26 d.		2	--	--	--	--
P. Valentí pintor	22 d.		19	19	25	11	17
Martí Mayor, pintor	22 d.		--	16	21	14	--
Antoni, pintor	7 d.		4	--	--	--	--
Abraham, pintor	7 d.		3	--	--	--	--

De tots ells, el que tingué un major protagonisme fou en F. Callaver, el qual comprava l'instrumental a utilitzar (*peliotxes, seda, pergamins*) i els colors als especiaries jueus, despeses que després eren abonades pel procurador de l'obra.

Tant a Bellver com a l'Almudaina queden poques restes de les seves intervencions. A l'Almudaina han desaparegut les pintures realitzades als *envans de la capella* de Santa Anna, pintats per Francesch Cavaller, així com també les realitzades a l'*alcuba de madona la Regina*, i a l'*alcuba de sobre lo palau de les dones* (cos superior desaparegut). De la seva intervenció a Bellver tan sols s'han identificat tres bandes horitzontals superposades, aplicades a les arrancades de les voltes de la Sala Jovellanos del castell, decoració que segurament s'extenia sobre el pany inferior de l'habitació.

Segons el seu anàlisi¹², la decoració era aquesta:

A la part superior, sobre un fons groguenc, circulava una doble cenefa, la inferior llisa, sobre la qual descansava una banda de graons negres, limitada per una línia del mateix color. La segona banda, separada de la superior per una faixa de color neutre, consistia en dues línies també negres que emmarcaven un fons daurat, sobre el qual corria una cenefa contínua de volutes, rematades amb elements vegetals. La banda inferior, separada de la segona per una faixa del mateix color neutre, consistia en un fons vermellós sobre el qual apareixia una banda decorada amb una doble fila de graons blancs i negres que simulaven sustentar una cortina, rivetejada amb un motiu floral, que penjava d'unes anelles.

El darrer motiu decoratiu esmentat suggereix una temàtica pictòrica pròpia d'un palau de l'època. En aquells era freqüent la representació de cortinatges a les parts inferiors de les parets, mentre que els murs superiors i altres parets de les estances eren reservats per a la representació pictòrica d'escenes cavalleresques.

¹² Sebastiana SABATER REBASSA: "La pintura a l'època del Regne Privatiu", *Bellver 1300-2000*, Palma, 2000, 35-45

Guillem Rosselló, en descriure el tema decoratiu d'una de les estances de l'edifici del carrer de Zavellà, anota la presència a la part inferior *de restes ... que insinuen l'existència d'un cortinatge pintat que cobria tota la paret i del qual sols es conserva unes poques anelles i la barra o fil que les subjectava*¹³. Un cas semblant és el tema ornamental que figura en les parets inferiors dels murs de la casa del carrer Moliners de Palma.

Per decorar les estances del castell de Bellver, els pintors utilitzaren diferents colors, la majoria comprats a especiaires jueus (Abraham ben Auhac, Jacob ben Auhac i Magaluff Tauheyl). Aquí, per resaltar la importància d'uns colors sobre els altres, hem elaborat un llistat de preus amb les quantitats comprades i especificades en el llibre:

Color	preu per lliura	quantitat comprada
Arzecho	7 diners	6 lliures
	13 diners	4 lliures
Aur / ahur / haur	7 diners	8 lliures 2 ½ unces
	10 sous	10 ¼ unces
	12 sous	8 lliures 9 unces
blanquet	8 diners	10 lliures
carmini	12 sous	4 lliures 3 unces
	13 sous	8 lliures 8 ½ unces
groch	14 diners	2 lliures
ocre	No especificat	indeterminada
orpiment	15 diners	15 lliures
verdet	7 sous	½ lliura
vermelló	5 sous 6 diners	2 lliures

A més dels colors, els pintors utilitzaren guix, calç i *aygua cuyta*. Però els dos primers productes també foren utilitzats en altres treballs, com són l'elaboració de l'argamassa per cobrir el paviment i el morter per ensamblar els carreus. Mentre que l'aigua cuita sembla que era comprada directament pel mateix mestre Francesc Cavaller.

Altres menestrals

Sorprén comprovar com la principal persona encarregada de confeccionar la major part del treball de ferro del castell fou l'esclau n'Alí d'en Portaví, que cada setmana llosava les eines dels mestres, les reparava (esmolava, tallava, acursava...), feia eines noves, reixes i portes de ferro i tot quan era relacionat amb aquell metall.

Per citar uns exemples bastaran aquests:

En el mes d'abril va fer 32 reixes de portes, que pesaren en conjunt unes 101 lliures i mitja és a dir, uns 40 kg. aproximadament. A més, va fer un torn i un corró pel molí del castell. En el mes de juny va fer 7 tascons, que pesaren 94 lliures, i dos

¹³ Guillem ROSSELLÓ BORDOY: "Anònim. Frese Champassak", *Mallorca Gòtica*, Palma, 1998, 106-107. Aquesta decoració mural perdurà molt temps. A les cases ciutadanes del segle XV, al menjador, era freqüent trobar penjada de la paret una tela decorada, o simplement de colors. La tela, en molts casos, no era per donar més prestància a la sala, sinó per mitigar el fred i fer-la més acollidora. Jaume SASTRE MOLL: *Alguns aspectes de la vida quotidiana a la Ciutat de Mallorca, (època medieval)*. Palma, 1997, 75.

tallants nous. A mitjan juliol confeccionà les reixes de les portes del portal major del castell, que pesaren 128 lliures, es a dir, d'uns 52 kg, i tres golfons grossos, que anirien engastats a les portes de ferro del portal.

En el mes de febrer de 1310 va fer frantices per unes altres portes de ferro, d'un pes total de 101 lliures i mitja. I en el mes de març, amb barres de ferro, les portes de la torre major.

La resta de material de ferro i metall va ser proporcionat per professionals ciutadans:

Jacme de Muntalt	va vendre a l'obra sagitals (claus punxaguts),
F. des Bosch	venia frontices per armaris i altre mobiliari,
Berenguer des Casals	aportà forrellats, panys i claus,
En Jacomi	proporcionà llimes als fusters,
F. de Merola	adobà panys i claus,
Berenguer Panyater	venia fulles d'acer,
Sanxo F.	venia aguts (claus) grossos,
G. Trobat	va vendre barres de ferro (5 quintars i 35 lliures),
A. de València	venia clavells estanyats (claus amb un cap aplanat) per a les portes i claus estanyats per les finestres del castell.

Una qüestió important per una construcció allunyada de ciutat era el seu abastiment d'aigua, i per aquesta raó va projectar-se la construcció d'una sinya al mig del pati d'armes que seria alimentada per les aigües pluvials dels terrats.

En el mes de setembre de 1309 l'esclau Jaffer, de professió gerrer i propietat d'en G. Des Brull, proveí a l'obra de 600 teules, les quals foren col·locades entorn del voladís superior del pati per la recollida de l'aigua de pluja, la qual, a través d'unes canonades o conduccions de fang (121 *cànons de terra grans* i 200 *canons pocs*), alimentarien l'aljub.

En el mes de juny la sinya ja estava en funcionament, a la qual se va bastir d'una biga llarga de pi d'Eivissa; en els mes d'octubre el gerrer En Jacme serví a l'obra 6 dotzenes de cadufs per la sinya, i en el mes de febrer de l'any següent el gerrer En Mercader va haver d'aportar-ne una dotzena i mitja més per substituir les malmeses per l'ús.

El transport i els transportistes

Els materials de pedra utilitzats en la construcció del castell són de diferent procedència. El fet de què els mestres picapedrers treballassin, durant algun temps, a unes pedreres pròximes a Bellver ha permès creure que la majoria de la pedra utilitzada provenia d'aquelles. Però els materials petris de la muntanya són de mala qualitat i per consegüent els materials extrets serien més apropiats per ser utilitzats com a reble que per extreure carreus, mentre que els blocs emprats en la construcció dels paraments i les lloses del paviment s'extreuri de pedreres pròximes a Ciutat, com Cala Portals o l'illa de la Porrassa. La pedra de Santanyí, de millor qualitat i duresa, fou l'utilitzada en la construcció de les bases i les columnes que envolten l'anell interior del castell, així com també els llindars de les finestres geminades que circunden la façana exterior de la fortalesa.

Aquesta diversitat de materials permet intuir un seguit de grups de treballadors que feinetjaven en diferents llocs de l'illa per proporcionar a l'obra els materials necessaris en cada moment, així com un sistema de transport eficaç.

La majoria del material petri extret de les pedreres era portat en barca a la cala existent a les proximitats de la Torre d'en Carrós, on era depositada tota la pedra. També al port de Portopí, pròxim a aquella, arribaven en barca les grans bigues i demés fustes que després serien pujades al castell.

Sabem que el transport terrestre era el que presentava majors dificultats, ja que les pedres havien de ser transportades pels bastaixos, una a una, mitjançant capçanes. L'arribada de terres peninsulars d'artilugis més adequats pel transport de les nombroses pedres de paviment i dels carreus, sembla que agilitzà la construcció. Al respecte, el llibre d'obra de Bellver cita l'arribada de la barca d'en Guillem Amill, que de Colliura transportà a Mallorca 16 parells de portadores i de cornaleres¹⁴, com si aquells aparells fossin desconeguts a l'illa. També la documentació del Reial Patrimoni parla de la construcció de barques fetes expressament pel transport de pedres¹⁵ i altres materials per servir a les obres reials.

Hem de recordar que en aquests mateixos anys, al castell de l'Almudaina es desenvolupaven importants obres d'estructuració per a convertir la fortalesa en palau reial, i que els materials de pedra eren descarregats a la porta de la Portella, a riba de mar, des d'on eren carregats pels bastaixos per portar-los al palau.

Una vegada depositat el material a les proximitats de la Torre d'en Carrós, nombrosos bastaixos, generalment sarraïns esclaus, el pujaren al castell.

Els traginers i bastaixos ocupats en el transport d'aquella pesada carga actuaven en petits grups, contractats ocasionalment en una determinada tasca que, un cop finalitzada, eren despedits. Davant la necessitat d'un nou transport, es contractava a un nou grup. Però és evident que en el transcurs d'un any es detecta un cert favoritisme dispensat a determinats propietaris d'esclaus.

¹⁴ (1309) *Dissapte a XXIII dies d'agost pagam an G. Amiyl per nòlit de XVI parels de portadores e per sercles e per cornaleres que aportà de Colliure XI sous. Item per descarregar, entre barcha e bastays, ab VI tronyeles que y comprà a ops de ligar les dites portadores III sous II diners. E així és per tot XIII s. II d. (67v)*

(1309) *Item pagam que costaren portadores e barrals, cubertes e sèrcols e comaleres de portadores e fons de portadores que.ns tramés en R. Plasensa de Perpinyà a obs de la obra de Beilveer XI lb. XVII s. III d. (68)*

¹⁵ (1313) *Item pagaren per reparació e per adob de III barchas de perestalm les quals eren en la darassana e foren adobades e reparadas a ops de aportar pera a les obres del Senyor Rey 83 lb. 18 s. 8 d. ARM, RP 3.036 9*

(1313) *Item pagaren per compra de fusta e de pegua e de stopa e de clavo e per diverses altres missions menudes e per loguer de maestres, los quals obraren e feeren I barcha nova a ops de portar pera a la obra de Madona Santa Maria e de les altres obres del Senyor Rey, menys d'alcuna exàrcia e altres coses que reebé de la darassana que foren estimades a XXI lliures XVIII sous 73 lb. 3 s. 3 d. ARM, RP 3.036 10.*

Entre els traginers també hi ha documentat un altre grup de bastaixos, mallorquins lliures que segurament devien competir la feina amb els propietaris d'esclaus, més rics i amb una major possibilitat davant l'administració de l'obra.

Tots ells, lliures o esclaus, cobraren el mateix sou, fixat entre 14 i 15 diners el jornal, de manera que l'administració no feia una diferenciació salarial per la seva condició.

La documentació nombra aquests grups de musulmans:

Agost:	<i>Asser, traginer, d'en Michel de Muntanyans ab sos companys.</i>
Octubre:	<i>Alí bastaix, d'en R. Valentí, ab sos companys.</i>
Nov- Desem:	<i>Hassem sarrahin, traginer d'en Jacme Aveila ab sos companys</i>
Desembre:	<i>Abraham, traginer.</i>
Gener:	<i>En Tort d'en Vailguarnera, bastaix, ab sos companys</i>
Març:	<i>Mahumet d'en Vilalonga, traginer ab sos companys.</i>

Juntament amb ells apareixen com a bastaixos alguns mallorquins lliures¹⁶, amb una contractació també eventual, competint amb els grups esclaus, però exercint les mateixes tasques i cobrant el mateix salari: Bernat Batle, En Miquel, En Jacme, En Jacomi, Lorens de Salses, Lorens Domenech entre altres.

Un altre element a considerar en el transport fou la presència d'animals de càrrega, sobretot muls i ases, utilitzats en molts treballs. Quan el manefla, o anotador de les despeses, es refereix a ells és simplement per anotar el cost de la seva alimentació (ordi i palla), la compra de bastos, capsingles, pitrals, *cuclanys* (clucales) i altre arnès, o en la compra d'ungüents o *empastres* (emplastres) per procedir a la seva cura. En aquesta tasca s'ha de citar a Pere de Manreza menescal, a la vegada ferrer, encarregat de la seva salut i de calçar-los amb ferradures.

Amb tot, la descripció dels instruments utilitzats en el transport terrestre no són molt precisos. El llibre parla de portadores i civeres de fusta, de *tronyelles* i cordes de palma i cànem, i de sàrries i senalles de palma i espart com a únics mitjans de transport dels materials.

Els Catius del Senyor Rey

Un grup format per 7-9 catius, la majoria d'ells musulmans batiats, treballaren durant tot l'any a Bellver. Els seus nom no apareixen en el document, però a la documentació de l'Almudaina, on foren translladats algunes vegades, figuren amb el nom dels 12 apòstols de Crist: Pere batiat, Joan batiat, Jaume batiat, Andreu batiat, etc.

En total treballaren 1488 jornals, tasca no s'especificada, sota la direcció directa del frare Pere des Coll, de manera que quan va ser destituït del seu càrrec, els catius del Senyor Rey van passar sota la vigilància d'un altre eclesiàstic, Pere Ses Oliveres¹⁷, encarregat també d'acondicionar la capella de Santa Anna a l'Almudaina.

¹⁶ Veure Taula II.

¹⁷ (1310-11) *Item pagam an Pere Ses Oliveres preve per XXI cana e VI palms de drap d'estopa que comprà a ops dels catius del Senyor rey a vestir a XVI diners oblat la cana XX VIII sous VIII. Item li pagam per XX VIII canes e I palm d'estopa a XVII diners la cana XLII sous V diners oblat. Item per VII canes*

Algunes de les despeses que menciona el llibre es refereixen a la confecció de vestits per a la feina i a les atencions sanitàries que necessitaren a resultes de les lesions produïdes en el seu treball.

Les dones

Sorpren comprovar que el treball realitzar per una cinquantena de dones setmanalment tingués tan poca incidència en la documentació.

Abril	209 jornals	4 setmanes
Maig	292 "	5 setmanes
Juny	211 "	4 setmanes
Juliol	245 "	4 setmanes
Agost	454 "	5 setmanes
Setembre	260 "	4 setmanes
Octubre	430 "	5 setmanes
Novembre	436 "	4 setmanes
Desembre	391 "	4 setmanes
Gener	396 "	5 setmanes
Febrer	368 "	4 setmanes
Març	387 "	4 setmanes

La majoria d'elles serien contractades per tasques d'escassa importància, si ens atenem al salari que cobraven diàriament: 7 diners. Podrien ser treballs de neteja, condimentar aliments, preparar el morter, transportar determinats materials ...

El maneflà quan anotà setmanalment el treball de les dones ho fa d'una manera conjunta. És a dir, durant la primera setmana d'abril treballaren un total de 48 dones, i durant tot el mes un total de 209, algunes de les quals serien comptabilitzades durant alguns mesos. Aquesta situació torna a plantejar la qüestió de si als voltants de Bellver, durant la seva construcció, hi romandria un petit grup humà acampat, amb intenció de pernoctar eventualment, esperant el començament d'un nou dia per ser contractat i intervenir en l'obra.

Conclusió final

La publicació del *Llibre de fàbrica de les obres de Bellver*, de l'any 1309-10, és el graó final d'una tasca que completa un projecte d'investigació, iniciat l'any 1992, i que era necessari abordar per aclarir un dels punts de partida del sistema constructiu a Mallorca de principis del segle XIV, ja que és en aquests moments quan apareixien (o queden documentats) els primers menestrals i artistes a les nostres illes.

Així doncs, amb la publicació de:

Llibres d'obra de l'Almudaina (1309 – 1314)

Llibre de fàbrica del Palau de Sineu (1309)

Llibre de fàbrica del castell de Bellver (1309)

Primer Llibre de Fàbrica de la Seu de Mallorca (1327-45)

els historiadors disposen d'uns textos, acompanyats d'uns índexs, que són punts de partida d'altres investigacions relacionades amb la construcció i les arts sumptuàries.

Som conscients que hi ha altre documentació complementària que enriquirà molts altres treballs projectats, però amb aquests textos s'evitarà acudir a unes fonts on és difícil localitzar allò que un busca.

Llibre d'obra del Castell de Bellver

(1309-10)

fol. 1 (blanc)

fol. 2 *Anno Domini: Millesimo CCC^o IX° Kalendas aprilis*

Aquestes són les receptes que frare P(ere). des Coyl reebé d'en G(uillem) Sa Coma e d'en Gregor (*sic*) Saylembe per raó de la obra del casteyl de Beilveer, així com d'assí a avayl se segueix.

Primo reebem que.ns dóna en Michel Rotlan dimecres a XXVIII dies de maig	60 lb.
Item reebem dissapte a XIII dies de juny que.ns dóna en Michel Rotlan	200 lb.
Item reebem disspte a XXIII dies d'agost que.ns dóna en Michel Rotlan	200 lb.
Item reebem diyous a XXVIII dies d'agost que.ns dóna en Michel Rotlan	54 lb 1 s.11 d.

fol. 2v-3v (blancs)

fol. 4

Capítol de Maestres

Dissapte a V dies d'abril pagam an P(ere) Salvat per III dies faeners a II sous III diners per dia e per III festes a VIII diners per festa, e són per tot	11 s.	4 d.
Item li pagam per III macips seus per III dies a II sous per dia	8 s.	
Item an P. d'Aresta per III dies a XX diners	6 s.	8 d.
Item an P. Lobet per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an Gemel per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an Jacme Satorra per III dies a XX diners	6 s.	8 d.
Item an P. Togores per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an R. des Porteyl per III dies a XVI diners	5 s.	4 d.
Item an G. Marqués per II dies a XX diners	3 s.	4 d.
Item an Alf d'en Cascay per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an Mahumet Boix per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an Sayt d'en Batle per III dies a XV diners	5 s.	
Item an Taranís per III dies a XX diners	6 s.	8 d.
Item an Magaluf per III dies a XVII diners	5 s.	8 d.
Item an Berthomeu Ses Esgléyes per III dies a XX diners	6 s.	8 d.
Item an Abdeyla d'en Nadal per III dies a XVIII diners	6 s.	
Item an Jacme de Ma (tler) ¹⁸ per III dies a XVIII diners	6 s.	
Item an Johan de Xipre per III dies a XVIII diners	6 s.	
Item an Lorens Feliu per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an G. Serra per III dies a XV diners	5 s.	
Item an R. d'Orta per III dies a XIII diners	4 s.	8 d.
Item an P. Fuster per III dies a XIII diners	4 s.	8 d.
Item an Alf d'en Berenguer des mas per III dies a XIII diners	4 s.	8 d.
Item an Bertran Bernat per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an P. Coronat per III dies a XXII diners	7 s.	4 d.
Item an Berenguer Steve per III dies a XIII diners	4 s.	8 d.

¹⁸ Rompuda en el document.

Item an P. Miafre per IIII dies a XX diners	6 s.	8 d.
Item an G. Antoni per IIII dies a XX diners	6 s.	8 d.
Item an Bernat Batle per IIII dies a XV diners	5 s.	
Item an Bernat Bada per IIII dies a X diners	3 s.	4 d.
Item an R. Simon per IIII dies a XX diners	6 s.	8 d.

9 lb. 14 s.

fol. 4v-38 (*Veure taula de salaris.*)

La relació de dies de treball i els salaris cobrats fins el mes d'abril de l'any 1310 ocupen fins el fol 38.

fol. 39

Capítol de Manobra

Dimarts primer dia d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que està a Beilveer e són VIII persones	4 s.	1 d.
Dimecres a II dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Diyous a III dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Divenres a IIII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Dissapte a V dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Item pagam a XL VIII fembres per tota la setmana a VII diners per fembra	28 s	
Dicmenge a VI dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Diluns a VII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Dimarts a VIII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Dimecres a IX dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
	3 lb.	4 s. 9 d.

fol. 39v

Dijous a X dies d'bril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Divenres a XI dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Dissapte a XII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Item pagam a L fembres per tota la setmana a VIII diners per fembra	29 s.	1 d.
Dicmenge a XIII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Diluns a XIII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Dimarts a XV dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Dimecres a XVI dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Diyous a XVII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.
Divenres a XVIII dies d'abril pagam a la Companya del Senyor Rey que són VIII persones	4 s.	1 d.

3 lb. 5 s. 11 d.

(Aquesta mateixa relació es repeteix fins al foli 60v variant, tant el nombre de persones que formaven la Companya del Senyor Rey com el nombre de fembres).

La Companya del Senyor Rey oscil·là entre 7 – 9 persones.

El nombre de dones que treballaren també fou diferent (veure taula).

A la fi d'alguns mesos apareixen aquestes anotacions:

fol. 40v

Item pagam an Bernat Elies, qui escriu la messió de la obra del casteyl de Beilveer, en ayutori de la quitació que pren per la obra del casteyl de la Almudayna

(blanc).

fol. 42

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia per la quitació del mes de maig

20 s.

fol. 44

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia per la quitació del mes de juny

20 s.

fol. 46

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia per la quitació del mes de juliol

20 s.

fol. 47v.

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia per la quitació del mes d'agost

20 s.

Item pagam an Bernat Elies per son salari de V mesos que escriví la messió de la obra de Beilveer, del primer dia d'abril al darrer dia d'agost, que frare P. des Coyl se jaquí de pagar la manobra a X sous lo mes

2 lb. 10 s

fol. 48

(blanc).

Fol. 49

Assí comensen a pagar en Michel Rotlan e en P. Figuera depuys que frare P. des Coyl se jaquí de pagar la manobra

fol. 50

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia maneflà per la quitació del dit mes (*setembre*)

20 s

fol. 52v.

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia maneflà per la quitació del dit mes (*vuytubri*)

20 s

fol. 54

Item pagam an Bernat de Vayl d'Estazia maneflà per la quitació del dit mes (*novembrei*)

20 s

fol. 55v

Item pagam an Bernat de Vaildestasia maneflà per quitació del mes de deembre

1 lb

fol. 57

Item pagam an Bernat de Vaildestasia maneflà per quitació del mes de gener

1 lb.

fol. 58v

Item pagam an Bernat de Vaildestasia maneflà per quitació del mes de febrer

1 lb.

fol. 60v

Item pagam an Bernat de Vaildestasia maneflà per quitació del mes de març

1 lb.

Item pagam an Bernat Elies, escrivà de la obra, per son salari de VII mesos del primer dia de setembre que frare P. se iaquí de pagar la manobra, estró al darrer dia de mars a X sous lo mes, cor frare P. lo havia quitat del seu temps

3 lb. 10 s.

Item pagam an P. de Gualbes que trasladave aquest libre e escrivia la messió de la obraper VII mesos, a V sous lo mes

1 lb. 15 s.

fol. 61 (blanc)

fol. 61v – 63v (blancs)

fol. 64

Capítol de pertreyt

lb.	s	d
	8	8
	5	8
4	3	
	7	11
13	14	8
2	15	9

Dimecres a II dies d'abril pagam que costaren II llibres de fer a ops de scriure la messió de la obra de Beilveer

Dissapte a V dies d'abril pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres que obren a Beilveer

Dissapte a XVIII dies d'abril pagam an Jacme de Muntalt per III milers de sagítials que.n compram a raó de XVI sous VIII diners lo miler

L sous; Item li pagam per III milers de barcarols que.n compram a raó de XI sous lo miler XXXIII sous; E així són

Item pagam an Pere de Manreza senescal per ferrar e refferrar les bèsties que estan a Beilveer entró al damunt dit dissapte

Dimecres a XXX die d'abril, e derrer dia del mes, pagam an Jacme de Muntalt ferrer per XII milers de barcarols que.n compram a raó de VIII sous lo miler V lliures VIII sous; Item li pagam per X milers de sagítials que.n compram a raó de XVI sous VIII lo miler VIII lliures VI sous VIII diners; E així és per tot

Item pagam an Alí d'en Portaví per XXXII reyes de portes que pesaren CI lliures e miga quens féu a ops de les portes de les cases de Beilveer a VI diners la lliura L sous VIII diners; Item per una mola IIII sous; Item per una gaffa I sous; E així és

fol. 64v

Divenres a II dies de maig pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels mestres

Item li pagam al dit Alí per I torn e per I corró e per II soles de ferre que féu a ops del molí de Beilveer que pesà tot LXXIII lliures, a VI diners la liura

Dimecres a VII dies de maig pagam an Abraham Partet jueu per una roda que.n compram a ops del molí de Beilveer

Dissapte a X dies de maig pagam an Sanxo F. per L aguts grossos que.n compram que pesaren XIII lliures a VI diners la liura

Item pagam an Abraham Mostiola per CCCC XXX II quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera

Item pagam an G. Careta per XX dotzenes de pera de empahiment que.n compram a raó de VI sous la dotzena

Dissapte a XVII dies de maig pagam an Pere Sacoma, baster, per I bast que adobà a ops de la mula de Beilveer ab arnés que.y més V sous III diners;

Item per II basts nous als azens XIII sous III diners; Item per I bast nou a ops del mul VIII sous VI diners; Item per una singla a la mula e per una dotzena de sobresingles XXI diners; Item per II lliures de borra que més en I bast que adobà XVIII diners. E així és per tot

Item pagam an Tortozí esperdenyer per IIII sàrries e per una dotzena e miga d'espert e per los clucanys de la bèstia

fol. 65

Dissapte a XXXI dia de maig e derrer dia del mes, pagam an Pere de Manreza menescal per ferradures de les bèsties de Beilveer e per referrar

Item pagam an Berenguer des Mas per II capdeils de fill d'enpalomar que.n compram a ops del casteil

Divenres a VI dies de juny pagam an G. de Palau per payla que.n compram a ops de les bèsties de Beilveer

Dissapte a VII dies de juny pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels mestres de Beilveer

Item li pagam per una escoda trencada que adobà, XVI diners; Item per un taylant asserar XII diners; Item per una escoda asserar X diners; per

	9	8
	1	4
1	5	
	6	5

	XXII broques VIII diners	3	10
	Item pagam an A. de València per I miler de claveyls estanyats que.n compram a ops de les portes de les cambres de Beilveer	11	10
nl. 65v	Dissapte a XIII dies de juny pagam an Abrafim Sabba per CC XL III quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera	6	2
	Item pagam an Roig calciner per C XX VIII quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera	3	4
	Item pagam an Alí d'en Portaví per VII tascons nous que.ns féu a ops dela obra que pesaren L XXXX III lliures a VI diners la liura XL VII sous; Item per II taylans nous X sous; Item per I escoda asserar X diners. E així són	2	17 10
	Item pagam an Pere Salvat per oli que comprà a ops de cremar en la cova a ops de fer lum als maestres		6
	Item pagam an Berthomeu Martí per payla que.n compram a ops de les bèsties de Beilveer	2	13 9
	Item pagam an Simon de Puigmalver per III fusts de pin de Evisca que en Salvat ne pres a ops de les privades XXX V sous; Item per II fusts de pin de Evisca XXX sous; Item als bastays que portaren la fusta II sous VII; Item per X trossos de fuyla XVIII sous; Item per XII trossos de fuyla XVI sous; Item per M DC tatxes VI sous V; Item per I fust de pin de Evisca VI sous; Item per una necla a ops de la cenia XXIII sous; Item per VIII jornals dels serradors XXXII sous; Item per XIII trossos de fuyla X sous VI; E així són per tot	9	6
	Item pagam a la dona muler de mestre Johan Burgunyó, qui fo per payla que en Pere Salvat ne comprà a ops de les bèsties del casteyl de Beilveer	3	10
fol. 66	Dissapte a XXI dies de juny pagam an Francesch d'en G. Des-Bruyl per XI quarteres e miga de trestpol que.ns pichà a XII diners la quartera	11	6
	Dissapte a XXVIII dies de juny pagam an Francesch Des-Bruyl per XI quarteres de trestpol que.ns pichà a XII diners la quartera	11	
	Item pagam an Bernat Bada per oli que comprà a ops de Beilveer a cremar en la cova on taylen pera los maestres, ab una jerra que costà XVI diners	5	
	Dissapte a V dies de juliol pagam an Berenguer des Mas per II capdeils de fill d'empalomar que.n compram a ops del casteyl	1	4
	Iem pagam an Perico Sa Coma per un bast nou que féu a ops de les bèsties XVII sous II ; Item per un bast adobar a ops de un aze e per una singla a ops de I mul, III sous II. E així són	1	4
	Item pagam an Abraham Sabba, calciner, per CC XLV quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera	6	2 6
nl. 66v	Dissapte a XV dies de juliol pagam an Alí d'en Portaví lossear los ferraments dels mestres del casteyl	7	1
	Item li pagam per XVI reyles de ferre que.ns féu a ops de les portes del portal maior del casteyl que pesaren C XX VIII lliures a raó de VI diners la liura	3	4
	Diyous a XVII dies de juliol pagam an G. Jorner per VI necles de València que.ns compram a ops de Beilveer a XXX VII sous la necla ab XII diners que dóna als bastays que tiraren les dites necles e les posaren a part	11	10
	Dissapte a XIX dies de juliol pagam an A. de València per I miler de claveyls estanyats que.n compram a ops de les portes de les cases de Beilveer	2	10
	Item pagam an Jacomi ferrar (sic) per una lima que.n compram a ops de		8

	Beilveer			
	Item pagam an Alí d'en Portaví per III golfons grossos que.ns féu a ops de Beilveer que pesaren XXIII lliures a VI diners la liura	11		9
	Dissapte a XXVI dies de juliol pagam an P. de Manreza menescal per ferradures de les bèsties de Beilveer e per metgar lo mul	12	9	
	Item pagam an Sent Just per payla X sous e per teules XIII sous e són per tot	1	4	
fol. 67				
	Diyous a VII dies d'agost pagam an G. Careta e an G. Pradeyl per C XX VIII dotzenes de lozes de pera maresa que.n compram a ops del bosch dels cunils de Beilveer a III sous la dotzena I liura XIII sous. E així és per tot	27	5	
	Item pagam an Abraham Mostiola per D XX VIII quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera	13	4	
	Item pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres III sous I diner. Item per una escoda que asserà de II caps e calrà XX diners. E així és	5		9
	Item pagam an Pere Salvat per V bigues que féu pujar al casteyl los quals dóna als bastays XII sous. Item per C teules que ac d'en Sent Just III sous VI diners. Item per culir les testoles per los forns de la teulera VI diners. E així són	16		
	Dimecres a XX dies d'agost pagam an Abraham ben Auhac jueu per IIII quintars e mig d'almanguena que.n compram a ops de mesclar ab lo trespol de les cases de Beilveer a II sous VI diners per quintar	11		3
fol. 67v				
	Dissapte a XXIII dies d'agost pagam an G. Amiyl per nòlit de XVI parels de portadores e per sercles e per cornaleres que aportà de Cochliure XI sous. Item per descarregar entre barcha e bastays ab VI tronyeles que y comprà a ops de ligar les dites portadores III sous II diners. E així és per tot	14		2
	Item pagam an Berenguer des Mas per C tronyeles que.n compram a ops del casteyl	15		
	Item pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres de Beilveer	1		11
	Item pagam an Asmet traginer d'en Michel de Muntanyans ab sos companys per C XX VIII dotzenes de loses que aportaren de la cala de la torra d'en Carròs estró a les tàpies de la devesa dels cunils de Beilveer a VIII diners la dotzena	4	5	4
	Item pagam an Michel Rotlan per XXIII quartans d'oli e mig que.n compram a ops del casteyl de Beilveer a II sous VIII diners per quartà	3	5	4
	Divendres a XX VIII dies d'agost pagam an Alí d'en Portaví per una massa e per un càveh que adobà	3		
	Item pagam an Berenguer Panyater per II marcs e IIII barrines e una fuyla d'asser que.n compram	9		
fol. 68				
	Item pagam que costaren L quarteres de ordi que compram d'en Michel Rotlan a ops de la civada de les bèsties de Beilveer a raó de III sous VI diners la quartera	8	15	
	Item pagam que costaren portadores e barrals, cubertes e sèrcols e cornaleres de portadores e fons de portadores que.ns tramés en R. Plasensa de Perpinyà a obs de la obra de Beilveer	11	17	3
	Item pagam per ferre de barra que comprà en G. Trobat a ops de la obra que pesa V quintars e XXXV lliures a raó de XX sous lo quintar	5	6	8
fol.68v				
	(en blanc)			

fol. 69	Assí comensaren a pagar en Michel Rotlan e en Pere Figuera deuyts que frare Pere Descoyl se jaquí de pagar			
	Dissapte a VI dies de setembre pagam an Jaffer d'en G. Desbruyt teuler, per DC teules que.n compram a ops de Beilveer	1	1	
	Dissapte a XIII dies de setembre pagam an Alí d'en Portaví per XII bagues e IX golfons de ferre que.ns féu a ops de la obra de Beilveer que pesaren L XXX liures e miga a VI diners per liura	2	4	
	Item pagam an Simon de Puig Malver que.ns prestà a ops de serrar II necles V sous VIII; Item per II liures d'estopa VIII diners. Item per II canossons III sous. Item per I march III sous. E així és per tot		12	4
	Item pagam an Perico Sacoma baster per I bast que féu a ops de la mula de Beilveer VII sous III. Item per I bast nou que féu a I aze VIII sous I diner. Item per un altre bast que féu a I altre aze VI sous V diners.	1	2	9
	Dissapte a XX dies de setembre pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres		3	oblat 6
	Item pagam an F. de Merola per I pany adobar e per fer una clau			10
	Item li pagam al dit F. per adobar I cavassó		1	6
	Item pagam an Berenguer des Mas per I capdeil de fiyl d'empalomar que.n compram a ops de Beilveer		1	
fol. 69v	Dissapte a XXVII dies de setembre pagam an Berenguer sa Muncada per XII necles que.n compram a ops de la obra de Beilveer a XXX II sous la necla	19	4	
	Item pagam an Abraham Mostiola per CCCC XXX II quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	10	16	
	Item pagam an Abraham Sabba calciner per CCC LX III quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera.	8	2	
	Item pagam an Pere Manreza menescal per ferrar les bèsties de Beilveer		8	4
	Item pagam an Alí d'en Portaví per VI dotzenes de cordes de palma que.n compram a ops de la obra de Beilveer		7	
	Dissapte a III dies de huytubri pagam an Pere Salvat per VI dotzenes de cadufs que comprà d'en Jacme jerrer a ops de la cenia de Beilveer a raó de VIII diners la dotzena		4	
	Item li donam per IIII jerres que.n comprà			8
	Dissapte a XI dies de huytubri pagam an Pere Oriol per vimens que en Pere Salvat ne comprà a ops de adobar les portadores de Beilveer		4	3
	Item pagam an Berenguer des Mas per VIII senales que.n comprà en Pere Salvat		2	
	Item pagam an Johan Berner per VI faxes de cànem que.n comprà en Pere Salvat a ops dels bastays qui tiren la civera		5	
	Item pagam an Pere Sent Just per XX VI peres que tramés per mar a la torra d'en Carrós a ops de Beilveer	1		8
fol. 70	Dimarts a XIII dies de uytubri pagam an Alí bastais d'en R. Valent ab sos companyons per XII necles que pujaren a Beilveer a raó de II sous per necla	1	10	
	Item pagam que costaren I libre de fer a ops de escriure la messió de la obra del casteyl de Beilveer		4	
	Item pagam an Abraffim ben Auhac jueu per VI quintals de almanguena que.n compram a ops de mesclar ab lo tespol a II sous VI diners per quintar		15	
	Divenres a XVII dies de uytubri pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres per II setmanes		5	4
	Item pagam an Bernat Martí fuster que havia donats a bastays que havien			

	tirades les damunt dites XII necles que anaren a Beilveer		6	
	Item an Johan Berner corder, per IIII cordes de cànem que.n compram a ops de les finestres de Beilveer que pasaren XXX liures a VI diners e malla la liura		16	3
	Dissapte a XXV dies de uytubri an Abraham Sabba calciner per CCC XVI quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera	7	18	
	Divenres a XXXI dia de uytubri e derrer dia del mes, pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferrament de Beilveer		3	7 oblat
	Item pagam an Abraham Mostiola per CC XX VIII quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	5	14	
	Item pagam an Asmet de la Riera calciner, per CL I quartera de caus que.n compram a VI diners la quartera	3	15	6
fol. 70v	Dissapte a VIII dies de novembre pagam an Abraham Sabba per CC LVI quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	6	8	
	Item pagam an Bernat Batle per obra de terra que comprà a ops dels pintors de Beilveer, XIII diners. Item li pagam per peliotxes X diners. Item per III barceles de guix prim II sous. Item per carbó II diners. E així és		4	6
	Item an Pere Manresa ferrer per lo ferrar de les bèsties de Beilveer		8	8
	Item pagam an Jacomo ferrer per una lima dels serradors del Senyor Rey que pica e adobà			8
	Dissapte a XV dies de novembre pagam an Lorens Safont per IIII barceles de guix prim que.n compram a ops dels pintors a X diners la barceyla		3	4
	Item a Francesch Cavaler per peliotxes que comprà a ops d'aygua cuyta		1	
	Item an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres III sous VIII. Item per una escoda que asserà X diners. Item per lossear broques XIII diners. E així és		5	7
	Item an Bernat Batle per mig quintal d'almanguena que comprà a ops de la obra		2	4
	Dissapte a XXII dies de novembre pagam an Pere Salvat per peliotxes e ops dels pintors VII diners. Item per I cedàs prim a ops del tresbol e del guix I sou III. Item per ocre I sou IIII diners. Tem per ferradures que vengren de Cocliure per descarregar del uxer		3	10
fol. 71	Dissapte a XXVIII dies de novembre pagam an Hassen sarrahin traginer d'en Jacme Aveila, per XII dotzenes e miga de pera del empahiment que portà de la Torra d'en Carrós al castel a XVI diners la dotzena		16	8
	Item pagam an Francesch Cavaler per peliotxes que comprà a ops de la aygua cuyta		1	7
	Item pagam an Berenguer Sa Muncada per XXX III necles d'avet que.n compram a raó de XXV sous la necla XLI liura V sous. Item li pagam per XX IIII craus, a raó de XII sous per crau XIII liures VIII sous. Item li pagam per CC XXX VI craus menors a raó de VI sous per crau LXX liures XVI sous. Item li pagam per XII necles que ja n'avia preses en Pere Salvat a raó de XXX sous la necla XVIII liures. E així és per tot	144	9	
	Item pagam a la dona d'en Michel Rotlan per una pessa de drap blanch gros que.n compram a ops de vestir los batiats del Senyor Rey	5	5	
	Item pagam an A. Gorgoila mercader de Leyda, per II pessas de bru de Leyda, gros que.n compram a ops de vestir los sarrahins del Senyor Rey	8	3	9
	Item pagam an Francesch Ribalta sartre per XX cotes e II gonelles que féu a la companya del Senyor Rey, que són catius per custures	1	18	

fol.71v

Divenres a V dies de desembre pagam an Jacob ben Auhac per XV liures d'aur que.n compram a ops de pintar les cambres de Beilveer a raó de XII sous la liura	9		
Dissapte a VI dies de desembre pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferramens dels maestres		4	9
Dissapte a XIII dies de desembre pagam an Hassen traginer d'en Jacme Aveyla ab sos companyons per C XI fusts que puieren a Beilveer a II diners per fust XVIII sous VI diners. Item per XXX VII fusts a II diners VI sous II diners. Item per LI dotzenes III peres que puieren de la torre d'en Carrós al casteil, a XVI diners la dotzena III liures VIII sous V diners. E així és per tot	4	13	1
Item pagam an Francesqui de Casteyl Alcayre per V posts de noguer que.n compram a ops de fer les celes de les privades	3	5	
Dissapte a XX dies de deembre pagam an Francesch Cavaler per sedes e per fill e per draps e per peliotxes e per jerras e per graneres		8	6
Item pagam an Pere Valentí fuster per trossos de fust de roure que.n compram a ops de les privades de Beilveer		5	6
Item d'en F. des Bosch per IIII frantices que.n compram a ops de un armari		1	8
Item an Abraham traginer per V barrades de pera de guix que puia de la torra d'en Carrós al casteil de Beilveer a raó de V sous la barrada I liura V sous. Item per peres que puia del empahiment VI sous VIII. E així és	1	11	
Item pagam an Abraham Sabba calciner per CXC IIII quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	4	17	

fol. 72

Dimecres a XXIII de deembre pagam an Pere des Puig per XXIII colones de pera forts ab baces e ab capiteils que.n compram a raó de XIII sous per colona	16	16	
Item pagam an Abraham Mostiola per M C LX quarteres de caus que.n compram a raó de VI diners la quartera	29		
Item pagam an Bernat de Gostemps per XVIII cayrats que pres en G. Sacoma del Temple a ops de Beilveer	6		
Item donam a VI sarrahins que estan a Beilveer, del Senyor Rey, a ops de diners de nous		3	
Item pagam an Estoper per VIII liures II unçes e miga de haur que.n compram a raó de VIII sous e VI diners la libra	3	9	8
Dissapte a X dies de jener pagam an Pere de Manresa, menescal, per ferrar e referrar les bèsties al casteyl de Beilveer		8	3
Item pagam an Tort de Vailguarnera bastaix ab sos companyons per II necles que pujaren al casteyl de Beilveer		6	6
Item pagam an Abraham ben Auhac jueu per II liures de vermelo, XI sous. Item per II liures de groch, II sous IIII. Item per IIII liures d'arzecho, II sous IIII. Item per XIII liures de oli de linós, VII sous VII. Item per X liures de blanquet, VI sous VIII. Item per VI liures d'arzecho, III sous VI. Item per miga liura de verdet, III sous VI diners. Item per una liura V unces de carmini XVII sous. E així és per tot	2	13	11
Item pagam an Bernat Munter per II liures X unces de carmini a raó de XII sous la liura	1	14	
Item pagam an F. des Bosch per XII frantices que.n compram a III diners		3	
Item pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments del maestres		5	10

fol. 72v

Dissapte a XVII dies de jener pagam an Abraham ben Auhac jueu per V liures e miga d'aur que.n compram a raó de XII sous la liura	3	6	
--	---	---	--

	Item pagan an Mahumet traginer d'en Francesch de Berga ab sos companyons per XLV dotzenes e V peres de empahiment que pujaren de la torra d'en Carrós estró al casteyl a raó de XV diners la dotzena	2	16	9
	Item pagam an Bernat de Munter per III liures e III unces d'ahur que.n compram a raó de XII sous la liura, I liura XVIII sous. Item li pagam per X unces e quarta d'ahur que no era tan bo a raó de X sous la liura, VIII sous VI diners. E així és	2	7	6
	Item pagam an Abraham ben Auhac per III quintars d'almanguena que.n compram a II sous VI diners lo quintar		7	6
	Dissapte a XXIII dies de jener pagam an Francesch Cavaller per III quintars e X liures e miga de oli de linós que.n compram a raó de LXVII sous lo quintar	10	7	9
	Item an F. des Bosch per frantises que.n compram		1	9
	Item pagam an Mercader jerrer per CXXI cano(ns) de terra grans que.n compram a III diners per canó, II liures III diners. Item li pagam per C canons pocs, II liures III diners. Item li pagam per C canons pocs a II diners per canó, XVI sous VIII. Item per XVIII cadufs a ops de la cenia XVIII diners. Item per VI jerras, I sou. E així és per tot	2	19	6
	Item pagam an Bernat de Comes per bastos que li fem adobar e per borra e per adobar una rela nova e per capsingles e per pitrals	1	15	10
	Item an Bernat Buffiyl per C XL III quarteres de guix que.n compram a II sous III la quartera	16	16	
	Dissapte a XXXI dia de jener pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres		7	8
	Item pagam an Mahumet traginer d'en Berga, ab sos companyons, per XV dotzenes e VIII peres de pera de empahiment que puiaren de la Torra d'en Carrós al casteyl, a XV diners la dotzena, XVIII sous VII diners. Item per VII peres de pera forts de colones a III diners oblat la pera, II sous. E així és per tot	1	1	7
fol. 73	Item pagam an Francesch Cavaler per peliotxes e per carbó que comprà a ops dels pintors		2	2
	Item pagam an R. Eymeric per XXXVII quarteres de guix que pichà a preu feyt a VII diners la quartera I liura I sous VII diners. Item li pagam per coure de guix III sous. E així és per tot	1	5	7
	Item pagam an F. des Bosch per VIII frantices de ferre que.n compram		2	3
	Dissapte a VII dies de febrer pagam an G. Careta e an Michel Ros per CXL II dotzenes e V peres de pera de empahiment que.n compram a raó de VII sous la dotzena	49	16	11
	Dissapte a XIII dies de febrer pagam an Magaluff Tauheyl jueu per XV lliures de orpiment que.n compram a ops de la obra de Beilveer, a raó de XV diners la liura		18	9
	Item pagam an Abraham Mostiola per DC III quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	16	2	
	Item pagam an Pere Martí per I fust que.n compram a ops de la cenia		8	
	Item pagam an Sayt d'en A. Boneyl per una mola de laca que.n compram		6	8
fol. 73v	Dissapte a XXI de febrer pagam an Abraham Sabba calciner per CC LX III quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	6	12	
	Item pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres per II setmanes X sous III diners. Item per VI escarpes III sous VI diners. Item per II destrals X sous. Item per reyes e per frantices que pesaren CI lliures e miga, a raó de VI diners la liura II liures X sous VIII diners. E així és per tot	3	14	7

	Item pagam an G. Antoni que pagà a II bigues que féu pujar al castel de Beilveer			7
	Item pagam an Bernat Buffiyl guixer per C XX quarteres de miga de guix que.n compram a II sous IIII diners la quartera			7
	Item pagam an A. de València per D claus estanyats que.n compram a ops de les finestres de Belvee	1		5
	Item pagam an Pere de Manreza menescal, per beuratges e per empastres e per engüens que comprà a ops del mul de Beilveer que ere malalte, ab VI diners del hostel en que jahia XVIII sous VI diners. Item li donam per son trebayl de ses mans XV sous. E així és per tot	1	13	6
	Dissapte a XXVIII dies de febrer, pagam an Inardo cuyracer per una lima que pichà			8
	Item pagam an G. Lorens traginer de pera de empahiment que pujaren de la torra d'en Carrós estró al castel, a raó de XV diners la dotzena	2	11	6
	Item pagam per portar una bigua de la porta de Porto Pi estró al casteyl		3	6
fol. 74				
	Dissapte a VII dies de mars pagam an Pere de Vilardel per C tronyeles.			15
	Item pagam an G. boter per una rova d'estopa		4	6
	Item pagam an Berenguer des Casals per IIII forrelats ab panys e ab claus a raó de III sous IIII diners per forrelat XIII sous IIII. Item per I forrelat poch II sous V diners. E així és		15	9
	Item pagam an Francesch Cavaler per I pergamí e per aygua cuyta e per farina		1	5
	Item pagam an Mahumet d'en Vilalonga traginer ab sos companyons de LV dotzenes de pera de empahiment que puïaren de la Cala del castel a raó de XV diners la dotzena	4	8	9
	Dissapte a XIII dies de mars pagam an Pere boter de Perelada per III liures e VIII onces e miga de carmini a raó de XIII sous la libra	2	8	2
	Item pagam an Alí d'en Portaví per lossear los ferraments dels maestres per III setmanes XV sous VIII. Item per reyes e per golfons I sous VI diners. E així és		17	2
	Dissapte a XXI dies de mars pagam an Pere de Manreza menescal per ferrar e per referrar les bèsties VI sous VI diners. Item per metjar I aze ab empastres que li féu IIII sous. E així és		16	6
	Item pagam an Alí d'en Portaví per II ferres de foch a ops de Beilveer que pesaren XXX liures, a VI diners per liura, XV sous. Item per VIII barres que féu a ops de les portes de la torre maior que pesaren LX VII liures a VI diners per libra I liura XIII sous VI diners. E així és	2	8	6
	Item pagam an Abraham Sabba per CCC LII quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	8	16	
	Item an Francesch Cavaler per draps e per carbó e per ocre e per fill a ops dels pintors		1	11
	Item an Berenguer des Mas per VI senales		2	
fol. 74v.				
	Dissapte a XXVIII dies de mars pagam an Abraham Mestiola per D CCCC XL quarteres de caus que.n compram a VI diners la quartera	23	10	
	Item pagam an Berenguer des Casals per I forreylat ab pany e ab clau que.n compram a ops de la torra maior		4	
	Item pagam an Pere Ses Oliveres per IIII somades de canyes que comprà a ops de Beilveer		6	2
	Item pagam an G. Careta per CII dotzena e VII peres de pedra de empahiment que.n compram a raó de VII sous la dotzena	35	10	
	Item pagam an Pere des Puig picaperes per L canes de pera que obrà a preu feyt, la qual entra entre archs e pilars e basses e pilars d'escalers e mig pilars a raó de XI sous la cana	27	10	

Barqui, d'en Burganyó	--	--	--	4									14 d.
Jacme batiat, d'en Jacme Bertran	--	--	--	10	29	11/ *	5*/2	22	21	27	17	20	1 4 d. / 10 d.*
Alí d'en G. Bruyl	--	--	--	4	--	6							14 d.
Jordi d'en G. Bruyl	--	--	--	--	29	21	11/ *						1 4 d. / 15 d.
Mahumet d'en Granada	--	--	--	--	4								14 d.
Mahyat d'en Bruyl	--	--	--	--	23	11	--	4					14 d.
Asmet d'en Bruyl	--	--	--	--	6	--							14 d.
Jordi turch	--	--	--	--	6	--							20 d.
Manuel d'en Cassa	--	--	--	--	12	--							12 d.
Alí d'en Nadal	--	--	--	--	5	--							18 d.
Aeix d'en Bruyl	--	--	--	--	23	17	--						8 d.
Berthomeu dels prehicadors	--	--	--	--	17	11	--	--					14 d.
Marzoch del Verger	--	--	--	--	--	6	--						12 d.
Porceyl d'en Bruyl	--	--	--	--	--	5	--	--					14 d.
Aesmeil d'en Bruyl	--	--	--	--	--	--	15/10	6					4 d. / 15 d.*
En Sayt	--	--	--	--	--	--	5	--	--				14 d.
Alí d'en Jacme	--	--	--	--	--	--	3	--	--				16 d.
Abraham d'en Bruyl	--	--	--	--	--	--	11	--	--	--			14 d.
Mahumet d'en Bruyl	--	--	--	--	--	--	5	--	--	--			15 d.
Jacme d'en G. F.	--	--	--	--	--	--	4	17	--	--	--		20 d.
Mahares sarrayn	--	--	--	--	--	--	3	12	17	3	--	--	14 d.
Asmet Crinelini ab son comp.	--	--	--	--	--	--	4	--	--				24 d X 2
En Magaluff	--	--	--	--	--	--	--	10	6				16 d.
Laffia d'en Bernat dez Pratz	--	--	--	--	--	--	--	--	--	3			14 d.
Mahumet esperdenyer	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	2	--	20 d.

Francesch d'en Lorens Maestre	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	4	--	12 d.
Bernat d'en Caramany	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	11	20	14 d.

Apèndix II

materials i recipients de fang

caduf	69v, 72v
canó de terra	72v
gerra	66, 69v, 71v, 72v
teula	66v, 67, 69

materials i eines de ferro

barcarol	64
barra de ferro	68
barrina	67v
broca	65, 70v
càvech	67v
clau (de porta)	69
claus	74, 74v
claus estanyats	73v
claveyl estanyat	65, 66v
crau (clau)	71, (català d'Alguer)
corró de ferre	64v
destral	73v
escarpre	73v
escoda	65, 65v, 67, 70v
ferradura	65, 66v, 70v
ferros de foc	74
forrellat	74, 74v
frantisa	71v, 72, 73, 73v
fulla d'acer	67v
gaffa	64
golfó	66v, 69, 74
llima	66v, 70v, 73v
pany (de porta)	69, 74, 74v
reya (retxa)	73v, 74
sagitial	64
sofa de ferre	64v
tallant	65, 65v
tascó	65v
tatxa	65v

material de fustam i eines

biga	67, 73v
cairat	72
cedàs	70v

civera	69v
fust	73
fust de roure	71v
fusta de pin d'Eivissa	65v
massa	67v
necla	65v, 69v, 70, 71, 72
necla d'avet	71
necla de València	66v
portadora	67v, 68, 69v
post de noguer	71v
torn	64v

materials de pedra i de construcció

arc de pedra	74v
bassa de pedra	72, 74v
capitell	72
calç	69v, 70, 70v, 71v, 72, 73, 73v, 74, 74v
colones de pera fort	72, 72v
guix	70v, 72v, 73v
llossa	67v
lloza de pera de marès	67
mola	64
pedra	69v, 71v, 72v
pera de empahiment	64v, 71, 71v, 72v, 73, 73v, 74, 74v
pedra de escalers	74v
pilar de pedra	74v
roda de molí	64v
trespol	66, 67, 70, 70v

pigments i eines per als pintors

almanguena	67, 70, 70v, 72v
arzecho	72
aur o ahur	71v, 72, 72v
aygua cuyta	70v, 71, 74
blanquet	72
carbó	70v, 73, 74
carmini	72, 74
drap	74
farina	74
groch	72
ocre	70v, 74
oli	66, 67v, 74v
oli de linós	72, 72v
orpiment	73
peliotxa	70v, 71, 71v, 73
pergamí	74
seda	71v
verdet	72
vermelló	72

animals a Bellver, ormejos i la seva atenció

arnés	64v
ase	64v, 66, 69, 74
bast	64v, 66, 69, 72v
bèstia	64, 64v, 65 - 66v, 68, 69v, 70v, 72, 74
capsingla	72v
clucanys	64v
cunill	67, 67v
empastra - empasta	73v, 74
engüents	73v
mul	64v, 66, 66v, 73v
mula	64v, 69
ordi	68, 74v
palla	65, 65v, 66v
pitral	72v

materials i utils de corda, espart i palma

borra	72v
canya	74v
corda de cànem	70
corda de palma	69v
espart	64v
estopa	69, 74
fill d'empalomar	65, 66, 69
granera	71v
sàrria	64v
senalla	69v
tronyela	67v, 74

mobiliari

armari	71v
porta de la cambra	65
porta del portal maior	66v
reyes de portes	64, 66v

llocs i dependències del castell

bosc de Beilveer	67
cambra	71v
cínia	65v, 69v, 73
finestra	70
hostal	73v
molí	64v
portal maior	66v
privada	65v, 71v
torre maior	74, 74v

llocs fora del castell

cala del castell	74
cala de la torre d'en Carrós	67v
Cochliure	67v, 70v
cova	65v, 66

devesa	67v
forn de la teulera	67
Leyda	71
Perpinyà	68
Portopí (port)	73v
Temple (almudaina del)	72
Torre d'en Carrós	67v, 69v, 71, 71v, 72v, 73v
València	66v

vària

barral	68
bru (tela)	71
canossons	69
cavassó	69
cota	71
gonella	71
llibre	64, 70
testoles	67
uxer	70v

Apèndix III**Relació de proveïdors**

Nom	Professió	Localització documental
Amiyl, G.	barquer	67v
Antoni, G.		73v
Bada, Bernat		66
Batla, Bernat	especiaire	70v
Comes, Bernat	baster	72v
Bernat, Johan	corder	70
Bosch, F. des	ferrer	71v, 72, 72v
Bufiyl, Bernat	guixer	72v, 73, 73v
Burgunyó, Johan		65v
Careta, Guillem	picapedrer	64v, 67, 73, 74v
Casals, Berenguer des	ferrer	74v
Casteyl Alcayre, Francesqui de		71v
Cavaller, Francesch	pintor	70v, 71, 71v, 72v, 73, 74
Coma, G. Sa		72
Coma, Pere Sa	baster	64v, 66, 69
Coyl, Pere des	frare, proc.	69
Estoper, En	especiaire	72
Eymeric, R.	guixer	73
Figuera, Pere	Proc. Reial	69
Font, Lorens Sa	guixer	70v
Gorgoyla, A.	mercader	71
Gostemps, Bernat de	fuster	72
Inardo, En	cuiraser	73v
Jacme, En	gerrer	69v
Jacomi - Giacomo	ferrer	66v, 70v

Jorner, G.		66v
Lorens, G.	traginer	73, 73v
Manresa, Pere de	menescal- ferrer	64, 65, 66v, 69v, 70v, 72, 73, 73v, 74
Martí, Bartomeu		65v
Martí, Bernat	fuster	70
Martí, Pere	fuster	73
Mas, Berenguer des	corder	65, 66, 67v, 69, 69v, 74
Mercader, En	gerrer	72v
Merola, F. de	ferrer	69
Muncada, Berenguer Sa	fuster	69v, 71
Muntalt, Jacme de	ferrer	64
Munter, Bernat	especiaire	72, 72v
Oliveres, Pere Ses		74v
Oriol, Pere		69v
Palau, G. de		65
Plasensa, R., de Perpinyà		68
Panyater, Berenguer ferrer	ferrer	67v
Perelada, G. de	boter	74
Pradeyl, G.	picapedrer	67
Puig, Pere des	picapedrer	72, 74v
Puigmalver, Simon de	fuster	65v, 69
Ribalta, Francesch	sastre	71
Roig, En	calciner	65v
Ros, Michel	picapedrer	73
Rotlan, Michel	Proc. Reial	67v, 68, 69, 71
Salvat, Pere	picapedrer	65v, 67, 69v, 70v, 71
Sanxo, F.	ferrer	64v
Trobat, G.	ferrer	68
Sent Just, En	teuler	66v, 67
Sent Just, Pere	barquer	69v
València, A. de	ferrer	65, 66v, 73v
Valentí, Pere	fuster	71v
Vilabertran, Berenguer de		74v
Vilardell, Pere des	corder	74v
Jueus	Jueus	
Abraham ben Ahuac	especiaire	67, 70, 72, 72v
Jacob ben Ahuac	Jacob ben Ahuac	71v
Abraham Partet	Abraham Partet	64v
Magaluf Tauheyl	especiaire	73
Esclaus	Esclaus	
Abraham Sabba	calciner	65v, 66, 69v, 70, 70v, 71v, 73v, 74
Abraham Mostiola	calciner	64v, 67, 69v, 70, 72, 74v
Abraham	traginer	71v
Alf d'en Portaví	ferrer	64, 64v, 65, 66v, 67, 67v, 69, 69v, 70, 70v, 71v, 72, 72v, 73v, 74
Alf, d'en R. Valent	bastaix	70
Asmet de la Riera	calciner	70

Asmet d'en M. Muntanyans	traginer	67v
Francesch d'en G. des Bruyl		66
Hassen d'en Jacme Aveyla	traginer	71, 71v
Jaffer, d'en G. Desbruyl	teuler	69
Mahumet d'en Francesch de Berga		72v
Mahumet d'en Vilalonga	traginer	74
Sayt d'en A. Boneyl		73
Tort, En de Vailguarnera	bastaix	72
Tortozí	esperdenyer	64v
bastays	bastays	67v, 69v, 70, 71, 73v
batiats del Senyor Rey	batiats del Senyor Rey	71, 72,

RESUMEN

La construcción del castillo de Bellver en el Puig de Sa Mesquida de la Ciutat de Mallorca, entre los años 1305 – 1316, fue otro de los grandes proyectos iniciados por Jaime II de Mallorca y acabados por su hijo Sanxo. De sus trabajos solo resta un solo libro de fábrica que recoge los pagos hechos por la procuración real a los obreros entre el mes de abril de 1309 i el mes de marzo del año siguiente. Su estructura y su contenido son de características muy similares a otros tres libros que se guardan en el Archivo del Reino de Mallorca para el *Palau Reial* de la Almudaina. Pero sus notas son de gran interés para conocer el sistema constructivo medieval mallorquín y el nombre de los maestros que intervinieron fueron a la postre los principales artífices de las obras arquitectónicas posteriores.

ABSTRACT

One of the most important projects initiated by Jaume II of Majorca in 1305-1306, and finished by his son Sanxo, was the construction of Bellver Castle on Sa Mesquida peak. The Royal Secretary has conserved only one book of works. It relates tasks between April 1309 and March 1310. Its structure and contents are similar than other three volumes conserved by the Historical Archive of Mallorca's Kingdom concerning the works on Almudaina's Palace. However, its notes are interesting in order to comprehend the medieval construction procedures in Majorca, and the number on masters involved.